उपसंहरति सर्वाणीति द्वाराणिइंद्रियाणि संवार्यपिधाय मनसिसंकल्पमात्रेणस्थितःसन्तमपिमनसिबुद्धौकृत्वाप्रविलाप्य एकायतांअस्मीत्यात्ममात्राकारतांप्राप्य तत्परंततःएकायतातःपरं ॥ १४ ॥ तमेतंल यक्रमंयुक्त्याप्युपपादयति यथेति गुणाःशब्दतन्मात्रादयोऽपंचीकृतभूतसंज्ञास्तेषांसुषुप्तौक्षयेसतितत्कार्याणिमहाभूतानिपंचीकृतस्थूलभूतानिनश्यंति तथाहिश्रुतिःकारणनाशपूर्वकत्वंकार्यनाशस्यदर्शय ति सयथासैंधवखिल्यउदकेप्रास्तउदकमेवानुविलीयेतेति उदकंविलीनमनुखिल्योलीयतइतिश्रुत्यर्थः तथाचानुभवः जलप्रस्थेखिल्यप्रस्थप्रक्षेपेकरकाप्रक्षेपइवपरिमाणानतिरेकात्खिल्योपादानंजलंस्वो पादानेरसतन्मात्रेविलीयतेनतुजलप्रस्थे तस्यतदनुपादानत्वात् तस्मात्सुष्ठूक्तंश्रुत्याजलनाशात्खिल्यनाशइतिस्मृत्याचगुणक्षयात्भूतक्षयइति यथायंदृष्टांतः तथामनसिअहंकारेलीयमानाबुद्धिःस्वकार्या णींद्रियाणिगृहीत्वैवलीयते ॥ १५ ॥ ननुकारणेलीयमानंकार्यंस्वदोषेणकारणमपिदूषयेत्जलक्षिप्तलवणखिल्यइवजलंस्वरसेनेत्याशंक्याह यदेति बुद्धिर्व्यवसायोनिश्चयःसएवगुणोधर्मस्तेनउपेतापि अंतरेऽहंकारेचरतीतितथा यथाआकृत्यंतरोपेतमपिकुंडलंस्वर्णस्थमेव तद्वन्मनसियदाबुद्धिर्भवतितदासामनएवभवति मधुरंजलंतुनखिल्यस्यकारणमितितेनततदूषणंविजातीयसंसर्गकृतमेवेत्यर्थः ॥ १६॥ ननुत्रिगुणात्मकोमनःशब्दितोहंकारोविजातीयेनिर्गुणेलीयमानःस्वधर्मेणतदपिदूषयेदेवेत्याशंक्याह गुणवद्भिरिति ध्यानेनगुणःसत्वोत्कर्षाख्योयस्मिंस्तत्ध्यानगुणंमनोऽहंकारः गुणवद्भिःरूपादिमद्भि

सर्वाण्येतानिसंवार्यद्वाराणिमनसिस्थितः॥ मनस्येकाग्रतांकृत्वातत्परंप्रतिपद्यते॥१४॥ यथामहांतिभूतानिनिवर्ततेगुणक्षये ॥ तथेंद्रियाण्युपादायबुद्धिर्म नसिवर्तते॥ १५॥ यदामनसिसाबुद्धिर्वर्ततेंतरचारिणी ॥ व्यवसायगुणोपेतातदासंपद्यतेमनः ॥ १६ ॥ गुणवद्भिर्गुणोपेतंयदाध्यानगुणंमनः ॥ तदासर्वा न्गुणान्हित्वानिर्गुणंप्रतिपद्यते॥ १७॥ अव्यक्तस्येहविज्ञानेनास्तितुल्यंनिदर्शनं॥ यत्रनास्तिपदन्यासःकस्तंविषयमाप्नुयात्॥ १८॥

र्विषयैःसहयदागुणोपेतंगुणान्सत्वादीन्मूलप्रकृतिमितियावत् तांअव्यक्ताख्यांउपेतंप्राप्तंभवति तदासर्वान्गुणान्सर्वगुणात्मकमव्यक्तमपिहित्वानिर्गुणंधृत्वाप्रविलाप्यनिर्गुणंप्रतिपद्यते यदिसत्वादयोनप्रवि लाप्याःस्युस्तर्हितेषुलीनंमनःसुप्तिप्रलययोरिवपुनरुन्मज्जेत्कारणस्यानाशात् नचादृष्टाख्यनिमित्तांतराभावान्नोन्मज्जतीतिवाच्यं श्रुतहान्यश्रुतकल्पनाप्रसंगात् तत्त्वमसीतिवाक्यार्थज्ञानात् कृतकृत्यत्वंश्रू यते ज्ञात्वादेवंसर्वपाशापहानिरितिश्रुतेः नत्वहंकारस्यप्रधानेप्रलयात् कृतकृत्यत्वंनिमित्तमप्रयोजकमितितवसूत्रकृतैवादृष्टस्यअप्रयोजकत्वाभिधानात् तस्मात्सत्वमपिप्रविलापनीयं नचगुणात्मकस्यत स्यनिर्गुणताभवति उक्तदोषापातात् अतोरज्जूरगादिवद्बाधएवास्यप्रलयः तदिदमुक्तं मनोगुणान्हित्वानिर्गुणंप्रतिपद्यते गुणान्उपादायेत्यर्थः हित्वेतिदधातेःरूपंनतुजहातेः नहिकारणंमुक्त्वाकार्यस्यान्य प्राप्तिःसंभवति तस्मान्मनोलयाधिष्ठानेब्रह्मणिमानसदोषप्रसक्तिरितिदिक् ॥ १७ ॥ अहंकाराद्युपादानंयदव्यक्ताख्यंगुणत्रयंतस्यस्वरूपंदुर्वचमित्याह अव्यक्तस्येति निदर्शनंदृष्टांतःअव्यक्तंनसत् नेहना नास्तिकिंचनेतिश्रुत्याबाधात् नापिनरश्रृंगवदसत् तत्कार्यस्योपलंभात् नापिसदसत्विरोधात् तस्मादनिर्वचनीयमित्याह पदन्यासोवाग्व्यापारोयत्रनास्तिअतस्तत्रनिदर्शनमपिनास्तीत्यर्थः अतएवतदवा प्तिरपिनसंभवतीत्याह कइति ॥ १४ ॥

Digitized by Google